

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. VI. De Partibus Pote[n]tialibus Temperantia, vitiisq[ue] Oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

cramenta administrantes & similes, si suum officium cum jejunijs bene exercere nequeant. Ecclesia enim ita præcipit jejunium, ut opera magis necessaria & præstantiora non velit impedire, quando cum illis non consistit jejunium. Cavendum tamen, ne quis laboris vel operis pietatis occasionem caperet, dumtaxat in fraudem jejunii, ut locum non habeat illud Psal. 26. Et mentita est iniquitas sibi.

Obseruandum verò, ea, quæ diximus de exemptione à jejunijs, esse intelligenda potissimum quoad abstinentiam à secunda refectioe, non ita quoad abstinentiam à cibis prohibitis. Quando tamen foret evidens necessitas, liceret quoque cibis vetitis uti; & quidem per se loquendo, absque alia superioris dispensatione. In dubio autem necessaria est dispensatio.

Titulus itaque postremus excusationis in casu quo aliquando lex obligaret, est, dispensatio data ex rationabili causa. Eaque providè dari potest ad causam, si fortè causa se solà (ut sufficere putatur) non sufficiat. Potestas autem dispensandi ob casus creberimos est etiam pœnes parochos, saltem in absentia Episcopi, & respectu Religiosorum pœnes Prælatos regulares, ut passim notant Doctores.

Pro fine notandum, quibus esus carnijs concessus est ob infirmitatem aut debilitatem, eisdem etiam cœnari concessam secundam refectioem. Secus si usus carnijs concessus sit, eò quòd natura à piscibus abhorreat, vel quia pisces putantur nocere temperamento: tunc enim non subest ratio quare plures refectioes concederentur.

QUESTIO VI.

De Partibus Potentialibus Temperantia, Vitijs Oppositis.

96. **E**XPRUNCTA in antecedentibus continentia, & consequenter opposita incontinentia, ex hoc numero, veluti partibus integrantes aut subjectivis castitatis & luxuriæ, restat mansuetudo, eique affinis clementia, & multiplex modestia.

Mansuetudo est, virtus, quæ moderatur iram juxta rationis præscriptum. Unde facit, ut homo oblati occasione irritantibus non irascatur, aut ut iram comprimat, ne prorumpat ultra, quam deceat. Facit etiam, ut ira excitetur dum ratio exigit, ut audacia proximorum coequeatur, delicta corrigantur, ne accrescant &c.

97. Ira enim, quæ definitur appetitus vindictæ, per se indifferens est ad bonam & malam, & vocari solet satellitium viri seu rationis; quod nisi adhibeatur in malo propulsando, sæpe eadem contra rationem cedetur. Unde est defectus iræ vitio-

sus, mansuetudini oppositus, qui dicitur nimia iræ vacuitas; quæ eatenus solum est peccatum, quatenus defectu iræ non opponimus nos malo quando & quantum oportet. Quare si ira modum rationis non excedat, sed ei conformetur, est bona. De qua Psal. 4. dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Et de Christo Marci 3. dicitur: Circumspiciens illos cum ira.

Neque omnem iram improbat Christus dicens Matth. 5. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Loquitur enim de ira, quæ tendit ad homicidium; utpote complens ibidem præceptum, Non occides. De qua etiam ibidem prosequitur dicens: Qui dixerit fratri suo, racha &c. scilicet ex ira, quæ mortem ipsius desiderat. Ita Lessius c. 4. dub. 4. ex D. Thoma q. 158. art. 5. ad 3. Si itaque ira modum excedat, dicitur iracundia, vitium capitale mansuetudini oppositum per excessum, ex parte iræ scilicet, quæ per mansuetudinem moderanda, limites excedit. Alioquin iracundus in mansuetudine potius deficiere, quam excedere videtur.

Dupliciter autem potest modus excedi. Primò, si appetatur injusta vindicta, v. g. punitio immerita vel nimia, vel contra, vel præter ordinem juris, v. g. inferenda à privato aut incompetente judice. Estque peccatum grave ex genere suo; et si fiat veniale ratione imperfecti consensûs, aut levitatis materiæ. Quare ira recensetur inter mortalia opera carnis ad Gal. 5. Interdum autem irascitur homo etiam contra inanimata, quærens quasi vindictam, ubi vindictæ nullus est sensus, v. g. contra calammum malè scribentem quem collidit iratus; ut pulchrè observat Augustinus Epist. 115. Et 14. de civit. c. 15. Illic tamen quædam etiam quasi ulciscendi libido est, & nescio quæ, ut ita dixerim quasi umbra retributionis, ut qui mala faciunt, mala patiantur, ut loco posteriori ait Augustinus.

Secundò potest excedi ex parte ipsius commotionis, quæ nimia & inordinata sit, etiam independentè ab appetitu propriæ vindictæ. Sic animi plures animo, atque etiam exterius turbantur & commoventur ex occasione aliqua vera vel apprehensâ irritationis acceptâ. Quæ quidem inordinatio juxta receptam D. Thoma q. 158. art. 2. & 3. sententiam est solum peccatum veniale, si absit periculum scandali, graves contumeliæ, convicia, seu blasphemias &c. quod quidem regulariter admittendum est. Nihilominus excessus in quibusdam adeò enormis est, ut hominem sensu vel ratione privet, aut motus enormes in corpore exciter quoad spumas, membrorum contorsiones, & similia ferina symptomata, adeò ut nomen insanias aut furoris mereatur; estque supposito sufficienti consensu, etiam seclusis gravissimis malis extrinsecis inde natis oriri, juxta Marchant. Tr. 2. Tribun.

98. Quæ ira graviter culpetur Matth. 5.

98. Quæ ira graviter culpetur Matth. 5.

Iracundia, vitium capitale mansuetudini oppositum, quo sensu per excessum.

Dupliciter exceditur in ira. Primò ex parte vindictæ.

Estque ex genere grave peccatum.

99. Secundò ex parte commotionis.

Estque regulariter veniale.

An aliquando mortale,

93. Excusationes præmissæ qui non respiciant cibos vetitos.

94. Qui denique ratione dispensationis.

Panes quos sit potestas dispensandi.

95. An dispensatus in carnijs censetur dispensatus in secunda refectioe.

Quid dicitur factum & quod ejus spiritum.

97. Quid ira. Quando sit mala, quando bona.

Ira vacui-

ban. Tract. 6. Tit. 2. q. 2. Cont. 5. peccatum mortale; veluti hominem in feram convertens, non minus inordinate quam ebrietas.

100. *Qua filia ira.*
Sex iræ filias numerat *Gregorius 31. Moral. c. 17. alias 31. dicens: De ira rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia proferuntur.*

Qua motiva temperantia sit.
Motiva mansuetudinis exercendæ ac iracundiæ temperandæ sunt. Mansuetudo Dei & Christi, grave necumentum proprium; in super propria in aliis offendendis fragilitas, qui tamen tibi sæpe non sunt irati: bona mansuetudinis, præsertim animi quies. Quibus accedit consideratio Thomæ Mori: vel bonus est cui irasceris, vel malus: si bonus, immeritò ei irasceris, quem Deus amat: si malus, vel talis erit in æternitate, & ita satis miser erit, & compassione est dignus; vel non manebit talis, & tunc malè irasceris illi, qui in æternitate tibi erit amicitia devinctus. Vide *Lessium v. 4. dnb. 3. & 4.*

101. *Quid clementia, quæ ut vitia opposita.*
Clementia exteriorè vindiçtam & punitionem mitigat, quantum ratio justitiæ patitur; adeoque moderatur affectum ostentandæ potestatis in punitione delinquentium. Unde supponit potestatem saltem putativam puniendi, minuitque ex animo leni vindiçtam, quantum lex justitiæ vindicativæ patitur. Defectus Clementiæ oppositus est nimia lenitas, quæ ex nimia facilitate animi & compassione remittitur aut minuitur poena contra præscriptum rationis. Excessus eidem contrarius est crudelitas, sive austeritas animi ad infligendas poenas supra meritum. Estque peccatum grave vel leve, prout malum fuerit grave vel leve, quod per crudelitatem inferitur, vel ex nimia lenitate (quæ est plebeio more clementia vocetur, erga privatos, est tamen crudelitas quædam erga rempublicam, cui interdum non minus nocet, quam crudelitas) sequitur. Crudelitati affinis est feritas, seu vitia, inferens mala aut tormenta proximo citra omnem culpam, solius voluptatis gratiæ, adeoque non per modum poenarum, uti crudelitas; quæ ipsa tamen etiam solet interdum sævitia appellari.

Hæc quale sit peccatum.

Quid feritas, & in quo à crudelitate distinguitur.

102. *Quid modestia, & quomplex.*
Modestus generatim dicitur juxta vulgarem loquendi modum, qui se continet inter limites sui status, ingenii & fortunæ, contentus suo modulo. Unde Modestia est virtus quæ quis hanc mediocritatem amat, cohibens omnes motus, tam internos, quam externos, ne in rerum apparatu, in rebus fortunæ & ingenii excedatur. Modestiæ quatuor sunt species, Humilitas, Studiositas, Modestia motuum externorum, & modestia cultus seu externi apparatus. Humilitas moderatur motus animi ad excessa; Studiositas, desiderium sciendi; modestia morum, motus & gestus corporis; modestia cultus, externum appa-

ratum vestibus, suppellectili, conviviis &c.

Humilitas juxta *Bernardum l. de gradu Humilit. in princip. est virtus, quæ quis verissimè sui indignatione sibi ipsi vilescit.* Sive, est virtus inclinans ad proprium contemptum, & ad profitendum signis & factis suam vilitatem. Humiles itaque sentiunt se nihil esse vel posse à se ipsis, omne bonum esse à Deo, ac idcirco in eum esse omnia referenda, ipsique omnem laudem deberi, nobis autem solum contemptum.

Hinc patet in primis notitia sui esse fundamentum humilitatis: cumque hæc notitia non possit esse perfecta sine notitia Dei (navos enim sui corporis tunc glariùs quis detegit, cum lumini solis exponitur) notitia autem Dei sit fundamentum charitatis, sequitur humilitatem & charitatem esse virtutes conjunctissimas. Unde pulchrè *Augustinus* dicere solebat: *Noverim te, noverim me, ut amem te, & consemnam me.* Et in ore Seraphici *Francisci* frequens erat illud: *Quis es tu Domine, & quis sum ego.* Indeque in his Sanctis ex humilitate prodiit tam ardens charitas.

Patet II. Humilitatem non opponi Magnanimitati, sed cum ea optime convenire; nam cum verè humilis agnoscat se nil esse aut posse à semetipso, maximè nititur auxilio divino; quod cum sciat esse efficacissimum, neminiq; denegari, omnia ardua attentare audeat, & maximè pollet virtute magnanimitatis, juxta illud Apostoli *ad Philipp. 4. omnia possum in eo, qui me confortat.*

Patet III. Humilitatem Christianam implicitè involvere actum religionis, & contrà: nam sicut actus humilitatis primario continet professionem nostræ vilitatis, & secundario seu ex consequenti professionem divinæ excellentiæ: ita actus religionis primario continet professionem divinæ excellentiæ; & secundario professionem nostræ vilitatis. Et hinc licet professio nostræ vilitatis ut sic non habeat rationem virtutis, saltem eximie, illam tamen habet, in quantum consequenter per humilitatem profitemur omne bonum nostrum esse ex Deo, ei omne honorem adscribentes cum Apostolo *1. ad Timoth. 1. dicente: Sols Deo honor & gloria.*

Varii sunt actus humilitatis. Primò humilis semetipsum contemnit. Secundò sine falsitate reputat se donis Dei indignum. Terriò hinc non vult laudari, quia videt omne bonum suum esse Dei. Quartiò desiderat etiam ab aliis vilis haberi & contemni quantum in se est. Quod addo: quia ratione officii vel fructus spiritualis hoc aliquando non expedit: ideoque licet non possimus excedere in actibus humilitatis coram Deo, bene tamen erga proximum, quando videlicet id vergit in injuriam sui status, prælaturæ &c. Quintò, cum

Quid Humilitas.

103. *Quod humilitatis fundamentum, & quantum ejus cum charitate conjunctum.*

Non opponitur Magnanimitati.

104. *Quis voluntatem religionis.*

105. *Variis Humilitatis actibus recensentur.*

eum videt ſe ab aliis ludari, non trahit ſibi. Sexto conferendo ſe cum aliis quibuscumque reputat ſe deterio- rem: conſiderat enim ſe ſecundum id, quod ex ſe habet, alios autem ſecundum id, quod habent ex gratia: quos exiſtimat etiam fore gratiores, ſi beneficia tanta habent. Quo- modo ſe latroni poſtponerat humilis Fra- ſcus, ſeque maximum eſſe peccatorem cenſebat, teſte S. Bonaventura c. 6. Legenda. Septimo ſubjicit ſe Deo tamquam vi- liſſimum mancipium, vel potius tamquam terram ſigulo, ut faciat de ſe quidquid placet, tam in proſperis, quam in adver- ſis. Ideo ſi aliquando ab aliis laedatur, illos reputat inſtrumenta Dei. Octavo ſubjicit ſe hominibus propter Deum. Nondum ex- ternis functionibus, quantum in ſe, am- plectitur deteriora, ut locum humilem, conſortium communian, officia minora &c.

106. Humilitati que vitia opponantur.

Quid ſu- perbia.

Quo ſilia illius.

107. Eſt mortale peccatum. Praſertim ſi ſit com- plexa.

piat, vel trahatur quod ea ſic non habeat. Simile eſt, ſi a Deo quidem, ſed ſuis me- ritis & ex debito accepto gloriatur, con- formiter ad aliquos ex mox enumeratis modis.

Alia quoque ſuperbia deliberata, eſt peccatum mortale, quando eſt cum nota- bili deſpectu ſuperiorum aut proximi, aut transgreſſione praecipit graviter obligan- tis, ſeu quando quis ſe amat ſuam excel- lentiam, ut propterea paratus ſit transgredi grave praecipit. Immo Syſtem 9. 162. art. 5. cenſet etiam eſſe mortale, quando in re magni momenti ſuperbus arrogat ſibi bona quae non habet, aut vult plus quam deceat aliis praeferi. Verum ſi ſecludatur grave detrimentum proximi, Doctores communiter (ut videre eſt apud Tolera. l. 8. c. 4. Marchant, Leſſum & alios paſſim) exiſtimant in ſolo appetitu alicujus vanitatis ſiſtentes, quae cupiunt eſtimari excellentio- res quam ſunt, & majores aliis, non pec- care mortaliter. Quod in communiter oc- currentibus verum eſt. Quamquam pec- catum ſit noxium & periculolum, tum quia multorum malorum radix, tum quia multorum bonorum ſpiritualium impedi- tivum.

108. Quando praetera.

Quando ſit peccatum veniale.

An vel quando Va- na gloria, Jactantia, Ambitio ſint grave peccatum.

109. Quid ſit diſtinctio.

110. Quid Cu- rioſitas, & Negligen- tia, ac qua- le pecca- tum.

Vana gloria, niſi ſit de re graviter illi- cita, non eſt per ſe mortalis. Idemque eſt de jactantia. Ambitioſimiliter non eſt mor- talis, niſi pravis mediis, aut cum injuria tertii quis aſpiret ad honores vel digni- tates, aut ſit ad eas inidoneus.

Studioſitas eſt ſpecies modestiae, affinis quidem temperantiae, quatenus refranat appetitum, ne nimium feratur in delecta- tionem ſtudiorum: verum affinis fortitu- dini, quatenus excitat animum ad ſeren- dos labores ſtudiorum, ne contra rectam rationem ſtudia reſugiat vel inquisitionem notitiae neceſſariae aut valde utilis.

Studioſitati per exceſſum opponitur Curioſitas, quae per ſe tantum eſt venialis, ratione tamen circumſtantiarum, v. g. pro- hibitionis aut periculi poteſt eſſe mortalis, ut ſi quis legat libros vetitos, vel etiam ratione mali medi, ut ſi quis v. g. velit ſcire ope demonis, vel per eum qui tene- tur ad ſecretum; item ratione malae in- tentionis, ut quia vult alterum per hoc graviter decipere, aut propter curioſita- tem negligit alia, quae ſub gravi obliga- tione ſcire deberet. Per defectum oppo- nitur studioſitati negligentia: quae etiam per ſe non eſt mortalis, ſed tantum quan- do ex praecipit vel aliunde tenetur aliquis quaedam diſcere & ſcire: v. g. ſi Medicus, Advocatus, Parochus, Episcopus negli- gant ea diſcere, quae ſuum cuiuſque offi- cium attingunt. Addit Leſſus l. 4. c. 4. dub. 11. n. 85. ſi studioſus negligat ſua ſtu- dia; ſupple, ad quae aliunde obligatur. Prout juxta Bannez 9. 33. art. 3. dub. 3. & alios poſſunt religioſi graviter peccare, qui ne-

qui negligunt studia necessaria ad scientiam requisitam pro administratione muniõrum, ad quæ destinantur, seu quæ eis imponuntur.

III.
Modestia
morum non
conficitur in
imvisibili.

Circa modestiam morum adverte illam non consistere in indivisibili, neque eandem esse respectu ordinum personarum aut occasionum: aliam enim tenentur observare religiosi, aliam sæculares, aliam senes, aliam juvenes, aliam præri; aliam item, quando nullâ urgente, speciali necessitate homo incedit per plateas, aliam si necessitas aliqua petat hominem vehementer accelerare gradum; aliam quando serid inceditur, aliam quando luditur; ut per se factis notum est. Distinguiturque juxta *Arriaga d. 56. sect. 2. n. 5. & 6.* ab affabilitate & amicitia, utpote servanda etiam independenter à commercio aut amicitia aliorum. Ea verò, quæ in ludicris decorum servat, vocari solet Eutrapelia. Vitia opposita non sunt per se gravia: prout sunt hinc morum ruditas; illinc nimia gravitas, mores aulici respectu religiosi, mores ficti seu nimis compositi, qui hypocrisim sapiunt &c.

An ab affa-
bilitate &
amicitia
distingua-
tur.

Vitia oppo-
sita quæ,
quale sint
peccatum.

III.
Excessus or-
natu m-
lierum con-
tra mode-
stiam cultus
solum est
venialis p-
se dignatio.

Circa modestiam cultus est peculiaris difficultas de excessu ornatu mulierum per pigmenta, novas vestium formas, comam appositam, per ornamenta aurea & gemmata: præsertim si iis utantur supra statum & præter consuetudinem receptam. Verùm breviter dico in hoc excessu per se solum esse peccatum veniale juxta *D. Thomam* & alios Doctores communiter, contra quosdam. Ratio est: quia excessus in rebus indifferentibus (cujusmodi est cultus corporis) seclusâ malitiâ extrinsecâ, solum est venialis, ut patet in usu divitiarum, honorum &c. Neque verum est, quòd per fucos adulteretur vel emendetur opus Dei; sed per artem suppletur defectus naturæ, vel juvatur opus naturæ quatenus natura est.

Mortalis
autem per
accidens.

Auctoritates in oppositum allegari solitæ, vel continent saluberrimum consilium tempore Ethnicismi Christianis valde ificulandum, vel proportionatur materiæ præceptum, vel graviter damnant excessum ratione lasciviæ, scandali, aut similis pravi finis vel circumstantiæ. Potest enim excessus esse gravis ratione pravi finis, contemptus proximi, impotentia solvendi debita, & quidem specialiter scandali &c.

Qualiter autem scandalum hoc sit æstimandum vide apud *Castro Palao hic disp. 3. p. 8. in fine.* Juxta *Lessium l. 4. c. 4. locum habet scandalum, ubi dicitur: si quis utretur, veste aded tenui, vel ita conformata, ut per eam pudenda non factis tegantur.* Sæpius est juxta *Cajetanum, Funum, Navarrum & Lessium sup.* in nudando pectore; præsertim ubi ea est consuetudo: eò quod pars illa honesta censetur, nec natura aut pudor humanus absolute postulet eam tegi. Addit tamen ibidem *Lessius, & Castro Palao sup.* grave peccatum esse, hujusmodi consuetudinem de novo introducere, veluti de re periculosa, & nocenti bono publico ac facti proximi, & qui insolita magis movent. Immo etiam ubi consuetudo recepta est, merito ob periculum tamquam illicitum libidinis esset abroganda, ut Doctores monent, inquit *Lessius.*

Merito etiam contra intolerabilem luxum in rhedibus, & vestibus, vel seminariarum paupertatis, aliorumque incommo-
dorum republicæ, conderentur, & executioni mandarentur leges politicæ. Et quidem extant circa modestiam in vestitu proportionato statui varia Præcipua Belgii edicta, ut videre est in *Codice Belgico V. Habiten ende Kleederen, & apud Zypæum in Notis juris Belg. Tit. Ad L. Juliam de Adulteris &c.* quæ tamen nequiorulus obiteravit, iterum remedio indigens. Quamquam etiam credibile sit *Lessio sup.* An obligent pleraque leges civiles de hujusmodi, quæ ad cultum variis locis habentur, esse solum pœnales, & obligare tantum ad multam.

Circa ornatum denique dissimulantem personam, puta dum mulier induitur veste virili, aut contra, nonnulli specialiter dissimulatum faciunt, allegantes illud *Deuteronom. 22. Non induetur mulier veste virili, nec vir vestietur veste femineâ: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Verùm ibi solum continetur lex ceremonialis, nunc abrogata. Aliunde quoque, dum hæc simulatio non est pernicioosa utenti aut aliis, non apparet continere gravem dCordinationem, ut indicat *D. Thomas q. 169. art. 2. ad 3.* Et cum aliis passim docet *Lessius sup. n. 114.* dicens, si vestis alterius sexus assumatur, solum esse veniale; si justa causa adsit, v.g. defectus alterius vestis, occultatio in necessitate, repræsentatio in tragedia, esse licitum.